

Pieszcy w mieście – przegląd terminów związanych z „pieszym”

Pedestrian in the City – Review of Terms Connected with “Pedestrian”

Streszczenie

Pieszcy według *Słownika języka polskiego PWN* to osoba idąca na własnych nogach. Można też inaczej rozumieć to słowo, jako pomysł na wykorzystanie przestrzeni. Jest to idea wpływająca na sposób korzystania z przestrzeni i pojmowania tejże. Idea łącząca się z wieloma pojęciami, które wywarły wpływ na architekturę. Jako ideę traktuję równoważnie koncepcję teoretyczną jak i skromny pomysł – przebłysk myśli, którego przykładem może być np. wynalezienie drzwi. Bezpośrednio i pośrednio wszystkie kolejne opisane idee są powiązane znaczeniowo z wykorzystaniem przestrzeni przez pieszego. Krótki przegląd pozwala na poznanie wpływu rozbudowanych koncepcji ukrytych np. pod hasłami zrównoważonego rozwoju lub nowej miejskości oraz skromnych pomysłów takich jak: korytarz, schody itd., na ideę będącą tematem artykułu. Zestawienie pozwoli zrozumieć hierarchię ważności czynników wywierających wpływ na zmiany zachodzące w architekturze.

Abstract

According to the PWN Polish Language Dictionary, a pedestrian is an individual who uses his/her own legs to walk. This word can be also understood in a different way, as a conception of making use of space. It is a conception influencing the manner of using space and grasping it conceptually; a conception bound with numerous notions which have had their effect on architecture. I recognize a theoretical concept and a modest idea – a stroke of a thought, such as e.g. the invention of a door, equally as a conception. All the concepts described below are directly and indirectly connected in semantic terms with making use of space by a pedestrian. A short review allows to learn about the effects of complex concepts, hidden under the slogans of sustainable development or new urbanism, and modest ideas, such as a corridor, stairs, etc., on the conception that is the theme of this article. This juxtaposition will enable to understand the importance hierarchy of factors influencing changes observed in architecture.

Słowa kluczowe: idea, przegląd, znaczenie, hierarchia, korzystanie z przestrzeni

Keywords: concept, review, meaning, hierarchy, making use of space

Pieszcy według *Słownika języka polskiego PWN* to osoba idąca na własnych nogach. Można też inaczej rozumieć to słowo, jako pomysł na wykorzystanie przestrzeni zgodne z odwiecznymi prawami życia, o których jedni piszą jako o zrównoważonym rozwoju a inni jako o odwiecznym naturalnym porządku wszechświata – odkąd człowiek stanął w pionie jako Homo erectus. Jest to; idea wpływająca na sposób korzystania z przestrzeni i pojmowania tejże, idea łącząca się z wieloma pojęciami – ideami, które wywarły wpływ na architekturę. Niniejszy artykuł jest przeglądem 10 terminów związanych z pieszym:

- nowa miejskość,
- podłoga,
- promenada architektoniczna,
- brama – drzwi,
- schody,
- platforma,
- arkady,
- korytarz,
- siatka porządkująca przestrzeń,
- zrównoważony rozwój.

According to the *PWN Polish Language Dictionary*, a pedestrian is an individual who uses his/her own legs to walk. This word can be also understood in a different way, as a concept of making use of space in accordance with the eternal rights of life that by some are referred to as sustainable development, and by others as the eternal, natural order of the universe – since man assumed a vertical position as Homo erectus. It is a concept that influences the way of making use of space and grasping it, a concept that is bound with numerous notions – ideas that have had their effect on architecture. This article constitutes a review of 10 terms connected with a figure of a pedestrian:

- New urbanism,
- Floor
- Architectural promenade,
- Gate – door,
- Stairs,
- Platform,
- Arcade,
- Corridor,
- Space organizing grid,
- Sustainable development.

Jako ideę traktuję równoważnie koncepcję teoretyczną jak i skromny pomysł – przeblask myśli, którego przykładem może być np. wynalezienie drzwi. Oczywiście można do takiego pomysłu systematyzacji opisowej pojęć podchodzić z ostrożnością, rezerwując termin idea tylko dla tak ważnych zdarzeń, jak np. te dwa wymienione, które zdeterminowały dalsze losy urbanistyki i architektury, a mianowicie: 1) odrodzenie koncepcji antycznej w renesansie i 2) konsekwencje rewolucji przemysłowej. Bezpośrednio i pośrednio wszystkie kolejne opisane tu idee są powiązane znaczeniowo z wykorzystaniem przestrzeni przez pieszego.

Z pewnością nie będzie to prezentacja wszystkich pomysłów, jednakże ten krótki przegląd pozwala na poznanie wpływu rozbudowanych koncepcji ukrytych, np. pod hasłami zrównoważonego rozwoju nowej miejskości oraz skromnych pomysłów takich jak: korytarz, schody itd., na ideę pieszego i przestrzeni dla niego będącą tematem artykułu. Zestawienie pozwoli zrozumieć hierarchię ważności czynników wywierających wpływ na zmiany zachodzące w architekturze.

Pierwszą, ważną z punktu widzenia urbanistyki i miasta jako całości, ideą jest **nowa miejskość** (*The New Urbanism*) oznaczająca powrót do tradycyjnych (często klasycznych) wzorów i zasad projektowania miast¹. Przykładem realizacji pomysłu jest Poundbury, gdzie klasyczna (na wzór historycznych założeń) koncepcja kształtowania przestrzeni stawia na równowagę pomiędzy różnymi sposobami korzystania z ulic i placów. Jest tu miejsce dla każdej formy, co oznacza harmonię i wygodę. Zasady projektowania przyświecające twórcom Poundbury można ująć jednym zdaniem: zadaniem ekologicznie pojętej urbanistyki jest redukcja liczby kilometrów codziennie pokonywanych przez mieszkańców pomiędzy miejscem pracy a mieszkaniem czy też np. rekreacją².

Aby powyższą zasadę urzeczywistnić, należy pamiętać o podstawowych zasadach projektowania, z których wymienię następujące: planując wielkość dzielnicy powinno się brać pod uwagę możliwości dojścia pieszego. Obszar w ten sposób wyznaczony to koło o średnicy ok. 500–600 m, oznacza 10 minutowy spacer. Obszar taki powinien mieć klarowną hierarchię placów i ulic tworzącą ich sieć. Powierzchnia kwartałów powinna zmniejszać się w miarę zbliżania do centrum. Wpływie to na poczucie centralności i miejskości poprzez zwiększenie liczby rogów ulicznych, wejść itp. Poczucie bezpieczeństwa również wzrasta z zagęszczeniem siatki ulic po której poruszają się piesi.

Zastanawiając się nad pieszym, nasuwa się myśl, iż grawitacja to czynnik przeważający w możliwościach wykorzystania nóg. Myśląc o pieszym i grawitacji, w wyobraźni przesuwamy wzrok na **podłogę**. Czyli część przestrzeni, jak najbardziej architektonicznej w swej wymowie. To również ten fragment przestrzeni z którą bezpośrednio lub pośrednio cały czas pozostajemy w kontakcie. W tym miejscu należałoby zastanowić się nad tym, czym właściwie jest podłoga? To grunt pod nogami, który kryje zdumiewające możliwości, jeśli chodzi o siłę wyrazu. Wszystko co istnieje i jest poddane sile grawitacji zależy od podstawy, na której się opiera. Podłoga zawsze była i jest logiczną kontynuacją konstrukcji. Podłogi w budynkach i na ulicach zazwyczaj są lub przynajmniej dąży się do tego by

I recognize a theoretical concept and a modest idea – a stroke of a thought, such as e.g. the invention of a door, equally as a conception. Obviously, one may approach this idea of descriptive systematization with some caution, reserving the term “conception” only for such important events as e.g. the two referred to above, which determined further shape of urban planning and architecture, namely: 1) the revival of the antique concept in the Renaissance, and 2) consequences of the industrial revolution. All the concepts described below are directly and indirectly connected in semantic terms with making use of space by a pedestrian. Certainly, it will not be a presentation of all ideas; nevertheless, this short review enables to learn about the effect of complex concepts hidden e.g. under the slogans of sustainable development and new urbanism, and modest ideas, such as a corridor, stairs, etc., on the conception of a pedestrian and space intended for him/her, which is the subject of this article. The juxtaposition will allow to understand the importance hierarchy of factors influencing changes observed in architecture.

The first important concept from the point of view of urban planning and city in its entirety is new urbanism, which stands for the return to traditional (often classical) patterns and principles of city designing¹. The example of implementing this idea is Poundbury, where a classical (corresponding to the historical assumption) space forming concept emphasizes the balance between various ways of making use of streets and squares. There is room for all sorts of forms here, which signifies harmony and comfort. The designing principles applied by the creators of Poundbury can be summed up in one sentence: the task of urban planning in ecological terms is the reduction of distance covered daily by residents between their workplace and their homes, or e.g. their place of leisure².

In order to materialize this principle, one needs to bear in mind the basic designing rules, out of which I shall mention the following ones: when planning the size of a district, one needs to consider the ability of a pedestrian to cover the distance. The area marked this way is a circle with ca. 500-600m in diameter, which means a 10-minute walk. Such an area should have a clear hierarchy of squares and streets forming a network. The surface area of individual quarters should decrease towards the centre. This will improve the feeling of centrality and urbanism by increasing the number of street corners, entrances, etc. The feeling of safety is also increased as the network of streets used by pedestrians becomes denser.

When pondering on a figure of a pedestrian, one starts to think that gravitation is a factor that has a crucial meaning in the process of using one's legs. When we think about a pedestrian and gravitation, we can't help but have a look at the **floor**, that is a part of space, very architectural in its expression. It is also a part of space that we are in direct or indirect contact with all the time. Here one should think what a floor really is. It is the solid ground underneath our feet that hides astonishing possibilities in terms of the strength of expression. Everything that exists and is subjected to the force of gravitation depends on its foundation. A floor has always been and still is a logical continuation of a structure. Floors in buildings and on the streets are usually flat, horizontal and free from frequent changes of planes, or at least efforts are made to reach this charac-

były: płaskie, poziome i wolne od częstych zmian płaszczyzn. To wynika z wygody użytkowania. Oczywiście pochyłości podłogi są nieuniknione, ale dąży się do ich oswojenia i nadania im funkcjonalnego kształtu. Kolejną bezpośrednio tektonicznie powiązaną z pieszym w mieście ideą jest **promenada architektoniczna**. Promenada architektoniczna istniejąca od zawsze, to element kompozycji tak bardzo lubiany przez architektów XX i XXI wieku. Do promenady zawsze przywiązywano duże znaczenie, np. Corbusier w pięciu punktach³ nowoczesnej architektury zestawiał porządek – rytm przestrzenny ze swobodnym poruszaniem się po nim ludzi. Rampy był jednym z elementów scenografii w teatrze ruchu Corbusiera. Wydłużały podróż między poziomami. Współcześnie żyjący architekci korzystają z pomysłów Corbusiera, można to prześledzić oglądając np. rysunki Alvaro Siza. Inni współcześni również są zwolennikami promenady. Godne uwagi w powyższym kontekście są nazwiska: Rem Koolhaas i Tadao Ando. Podróż przez miasto i budynek to bardzo lotny temat, niemalże gotowa recepta na sukces przy odrobinie talentu architekta.

Poruszanie się – to jeden z najważniejszych atrybutów rozważań o istocie korzystania z własnych nóg, zawsze wiąże się z przekraczaniem granic. Może to oznaczać np. pokonywanie bariery pionowej dzielącej przestrzeń. Przekroczenie **bramy – drzwi** jest okazją do zastanowienia się nad ideą uniwersalności, która w tym wypadku dotyczy drzwi jako praktycznego elementu architektonicznego dającego bezpieczeństwo i prywatność, ale też z semantycznego punktu widzenia jest progiem – wyznaczającym moment wejścia i wyjścia czyli przekroczenia granicy. Pieszy zarówno wewnątrz budynku jak i w przestrzeni pomiędzy budynkami jest skazany na pokonywanie barier. Architekci dostosowując się do mód i obowiązujących doktryn w bardzo różny sposób rozwiązywali zadania im postawione w związku z życiową koniecznością istnienia podziałów przestrzeni i pokonywania ich. W poprzednim XX stuleciu przynajmniej dwa razy zmieniały się zasady kształtowania pod tym względem przestrzeni. Pierwszy raz, kiedy nastąpiła epoka szokowania nowością – modernizm. Idea ciągłości przestrzeni sprawiła, że rolę drzwi – przejścia bagatelizowano, oznaczało to w wypadku architektury projektowanie drzwi ze szkła lub jedynie jako płaszczyzny koloru w powierzchni ściany. Osobnym rozdziałem w projektowaniu przejść, jest wspólna formalnie z powyższym, lecz odmienna pod względem przesłanek funkcjonalnych, zasada projektowania uniwersalnego. To znaczy usuwającego bariery dla ludzi na wózkach.

W przypadku urbanistyki modernistycznej było jeszcze gorzej, gdyż otwarta płynna przestrzeń pomiędzy budowlami nie definiowała z założenia podziałów.

Miejsce – drzwi – próg tak rozumiane mają odniesienie magiczne. Znajdujące odzwierciedlenie w wierzeniach i przyzwyczajeniach ludzi żyjących w różnych kulturach. Jest to wątek oddzielny, wymagający odrębnego opracowania. Druga zmiana zasad kształtowania przestrzeni miała miejsce kiedy nastąpiło przewartościowanie idei modernistycznych. Najwyraźniej można dostrzec w postawie architekta, który projektując przejście w ograniczeniu przestrzeni daje upust własnej inwencji twórczej przez bogate możliwości ekspresyjne, jakie daje kumulacja napięć formalnych otworu.

teristics. This results from the comfort of use. Obviously, inclinations of a floor are inevitable, but efforts are made at taming them and providing them with a functional shape. Another concept that is directly and tectonically connected with a figure of a pedestrian is an **architectural promenade**. An architectural promenade, existing since always, is an element of composition so much appreciated by architects from the 20th and 21st centuries. The promenade has always been given great importance, e.g. Le Corbusier in his five elements³ of modern architecture juxtaposed order – the spatial rhythm with free moving around of people in it. Ramps were one of the elements of stage design in Le Corbusier's theatre of movement. They extended the journey between individual levels. Contemporary architects adopt Le Corbusier's ideas, which can be investigated on e.g. drawings by Alvaro Siza. Other contemporary designers are also great promoters of a promenade. The names of Rem Koolhaas and Tadao Ando are worth our attention in this context. A journey across a city and a building is a very popular theme, a nearly ready-made recipe for success with just a dash of talent on the part of an architect.

Moving around is one of the most important element of thinking about the way of using one's own legs. It is always connected with crossing borders. It can mean e.g. overcoming a vertical barrier that divides space.

Crossing a **gate – a door** is an occasion to ponder on the concept of universality, which in this case refers to the door as a practical architectural element providing safety and privacy, but from the semantic point of view it is a threshold that marks the moment of entering and exiting, that is the moment of crossing a border. Both inside a building and in the space between buildings, a pedestrian has no other choice but to overcome barriers. Architects, trying to adjust to current fashion and trends, have solved the tasks posed to them due to the practical need of space divisions and of overcoming them in various ways. In the 20th century the principles of forming space in this respect changed at least twice. The first time was when the era of shocking with the novelty came into being – the modernism. The concept of space continuity was responsible for the fact that the role of the door as a passageway was belittled. In case of architecture it was equivalent with designing glazed doors or just a plane of colour in the wall surface. A separate chapter in designing passage ways is the principle of universal design, formally consistent with the above, nevertheless different in terms of the functional assumptions; the universal design stands for design that eliminates barriers for people using wheelchairs.

In case of the modernist urban planning the situation was even worse as the open fluid space between individual structures did not define divisions as such.

The notion of "place – door – threshold" understood this way has a magical reference, reflected in beliefs and customs of people living in different cultures. It is a separate theme, requiring a separate study. The second change of the space forming principles occurred together with the reevaluation of the modernist concepts. This is best noticeable in the attitude of an architect, who when designing a passage way in a space limiting element gives free reign to his/her own creativity by rich possibilities of

Pisząc o promenadzie architektonicznej napomknąłem o podróży po rampach pomiędzy poziomami, ale najpowszechniejszy środek kompozycji przestrzennej związany z komunikacją pionową to **schody**. Z powodu swojego kształtu przeznaczone są do pokonywania wyłącznie przez pieszych. Tym samym trzeba im poświęcić znamienne miejsce pośród innych idei. Schody z racji swej tektoniki są niezwykle wdzięcznym środkiem wyrazu, nadającym się do wykorzystania zarówno w budynkach jak i w przestrzeni pomiędzy budowlami. Schody od wieków uznawane były za element prestiżowy, podkreślający rangę przestrzeni. Jeden z najwcześniejszych przekazów to opis w Biblii⁴. Schody w tym przekazie są opisane w aspekcie prestiżu jako jedna ze wspaniałości świątyni Salomona. Innym przykładem godnym do ilustracji myśli przewodniej o randze schodów dla kompozycji urbanistycznej, jest jeden z najważniejszych przykładów trafnych decyzji urbanistycznych, a mianowicie monumentalne barokowe schody przylegające do na trapezoidalnego Placu Kapitońskiego, zaprojektowanego przez Michała Anioła. Pokrewna pod względem morfologicznym⁵ z podłogą i schodami jest platforma. Uniesienie budynku – umieszczenie na podwyższeniu, wyrażające aspiracje bryły, może stwarzać dodatkowe wartości przestrzeni wokół budynku. Wynosząc ją ponad klaustrofobiczne miasto rozciągające się wokół. Platforma jest wyrazem idei podziału przestrzeni na dwie nie równoważne z punktu widzenia semantyki części: na przestrzeń obsługiwaną i obsługującą. Niezrozumiałym jest, że tak małą wagę przywiązuje się współcześnie do platformy jako części kompozycji urbanistycznej i architektonicznej. Sądzę, że związane jest to z pragmatycznym odnoszeniem się inwestora do architektury, mającym swój wyraz w ograniczeniu kosztów i czasu potrzebnego do realizacji inwestycji. Ten tak atrakcyjny dla inwestora instrument odgrywa główną rolę, a platforma pozbawiona funkcji jest po prostu zbędna. Inaczej rzecz wygląda kiedy można jej przypisać konkretną funkcję. Takie przypadki są nierzadkie, np. umieszczenie w platformie parkingów, jednakże świadomość architektów po indoktrynacji modernistycznej pozostawia wiele do życzenia i nie potrafią skorzystać z mądrości przodków i darów już znanych zasobów. Bardzo wymownym faktem potwierdzającym powyższe spostrzeżenia, jest modernistyczne zastąpienie cokołu przez otwartą przestrzeń przeznaczoną dla ludzi i pojazdów pomiędzy kolumnami dźwigającymi wyższe kondygnacje. Ma to odniesienie wprost do 5 punktów nowoczesnej architektury LeCorbusiera.

Podobne znaczenie, podnoszące rangę przestrzeni pomiędzy budowlami jak schody, mają **arkady**. Czyli deptak wśród rytmicznych łuków. Arkady to stary rzymski wynalazek, od zawsze związany z krytym pasażem⁷. Istniejący przez wieki, zmieniający użytkowników, niezależny od funkcji otaczających go budowli. Arkady to uniwersalny pomysł; były wznoszone w średniowiecznych klasztorach nosząc miano krążganków, później w renesansowych miastach jako podcienie osłaniały sklepy, wreszcie w XIX w. przekształciły się w przeszklone galerie handlowe i takimi pozostały do współczesnych nam czasów. Arkady często wznoszono na pustym terenie pomiędzy istniejącymi budynkami na drodze do ważnych miejsc. Świątynym i sławnym przykładem jest Galeria Wiktora Emanuela w Mediolanie, łączące katedrę z operą. Ten schemat jest powtarzany współcześnie z wielkim

expression offered by a accumulation of formal tensions of an opening.

Writing about the architectural promenade, I mentioned a journey along ramps between levels, but the most popular element of spatial composition connected with vertical penetration are **stairs**. Due to their shape they are intended for pedestrians only. Therefore, they must be offered an important place among other concepts. Due to their tectonics, stairs are an extremely graceful means of expression, able to be used in buildings, as well as in the space between buildings. For ages stairs have been recognized as a prestigious element, emphasizing the rank of a specific space. One of the earlier accounts is a description in the Bible⁴. Stairs in this text are described in the aspect of prestige as one of the wonders of Salomon's temple. Another example worth illustrating as an example of the rank of stairs for the urban composition is one of the most important instances of apt city planning decisions, namely monumental Baroque stairs adjacent to the trapezoid Capitoline Piazza, designed by Michelangelo.

An element that is related to the floor and stairs in terms of its morphology⁵ is a **platform**. Elevating a building, placing it on a support expressing the aspirations of the form, may create additional values of the space around the building, taking it above a claustrophobic city sprawling around. The platform is an expression of the concept of a division of space into two parts, non-equivalent from the semantic point of view: the serviced part and the servicing part. It is truly hard to understand why the platform as a part of a composition⁶ is given so little importance these days. I believe it is connected with the pragmatic attitude of an investor to architecture, which is manifested in reducing costs and time necessary to implement an investment. This instrument, attractive for an investor, plays the main role, and a platform deprived of any functions is simply dispensable. But we have a different story when it can be given a specific function. Such cases are quite frequent, e.g. car parks are sometimes designed on platforms; nevertheless, the awareness of architects after the modernist indoctrination, leaves much to be desired. They are not able to benefit from the wisdom of their predecessors and the treasures offered by the already known resources. A very eloquent fact that confirms the statements made above is the modernist replacement of a plinth by open space intended for people and vehicles between columns supporting higher stories. This can be referred straight to the 5 elements of modern architecture by Le Corbusier.

A similar meaning in improving the rank of the space between structures to that of stairs, is shared by an **arcade**, that is a promenade among rhythmical arches. An arcade is a Roman invention, always connected with a covered passage⁷, existing for centuries, changing users, independent from the functions of the buildings surrounding it. Arcades are a universal idea; they were erected in medieval monasteries, where they were called galleries, later on in renaissance towns as flanges they would shield stores, and finally in the 19th century they transformed into glazed shopping malls and they remained in this form to our contemporary times. Arcades were often erected in empty spaces between existing buildings along routes to important locations. A magnificent and famous example is the Victor Emmanuel Gallery in Milan, which links the

pożytkiem niemalże we wszystkich galeriach handlowych. Również w przestrzeniach zewnętrznych powyższy schemat znajduje zastosowanie.

Podobne znaczenie jak arkady ma **korytarz**, czyli pożyteczna arteria. Rozplanowanie tras komunikacyjnych sprawia, że zdarzenia na sąsiednich obszarach mogą zachodzić bez zakłóceń. Odległe obszary, a nie tylko sąsiednie terytoria mogą się w ten sposób łączyć. Paradoksalnie powstawanie korytarzy, poprawiających komunikację, zmniejsza kontakty pomiędzy ludźmi. Tym samym korytarz jest zaprzeczeniem filozofii pieszego – osoby idącej na własnych nogach. Z jego punktu widzenia, korytarz jest pierwiastkiem obcym, przynależnym do kultury „czterech kółek”. Należy więc korytarz traktować z całym szacunkiem, jako ideę o doniosłym znaczeniu, jednakże nieprzyjazną pieszemu. Trochę tak, jak postępuje się z trującym związkiem chemicznym; ostrożnie i bez nonszalancji.

Zastanawiając się nad wzajemnymi relacjami idei architektonicznych łączących się z koncepcji „pieszego w mieście” należy wspomnieć o czynniku porządkującym, który spaja formy i porządkuje funkcje np. ruch w przestrzeni. Jest nim **siatka porządkująca przestrzeń**, nieoceniona jako wzór porządkowania wielkoskalowych systemów regulacji przestrzeni, które oddziałują bezpośrednio na każdy ruch w wymiarze formowanym przez kompozycję urbanistyczno-architektoniczną.

Podsumowaniem wysiłków mających za zadanie kształtowanie „świetlanej” przyszłości miast, są działania stawiające prymat zdrowego sposobu życia (a w tym np. wędrowania na własnych nogach). Wynika to bezpośrednio z idei **zrównoważonego rozwoju**, który można ująć w hasło „tak dla środowiska”. O ile hasło nie pozostawia wątpliwości co do jego słuszności, to środki i argumenty użyte do jego realizacji są wielce problematyczne. Rozumienie hasła – zrównoważony rozwój i jego wykorzystanie, poddane jest próbie podatności na ułomność ludzkich charakterów. Pozostaje nam opierać się na własnym zdrowym rozsądku i być sceptycznym co do metod zalecanych przez luminarzy świetlanej ekologicznej przyszłości.

W ten nurt twórczości doskonale wpisują się dzieła międzynarodowego biura Baumschlager & Eberle, promującego tradycyjne rozwiązania zgodne z naturą. Zgodnie ze słowami Dietmara Eberle⁸ naczelną ideą w ich pracach jest znalezienie rozwiązań dla wymogów współczesności i przyszłości przez analizę warunków miejsca i potrzeb użytkowników. W szczegółach polega to na korzystaniu z sił natury i kształtowaniu architektury z odwiecznymi zasadami logiki architektonicznej, z odrzuceniem wymyślnych systemów, czyli tego wszystkiego co zależne jest od zasilania energią i od częstego serwisowania. Przegląd 10 idei – pojęć – terminów, różniących się, ale zawsze związanych z ideą pieszego w przestrzeni miasta, pozwala zrozumieć hierarchię czynników wywierających wpływ na przedmiot – temat niniejszych rozważań. Na podstawie analizy związków znaczeniowych wymienionych czynników z terminem „pieszy”, stwierdzam; wszystkie mają taką samą wagę, niezależnie od tego czy są prostymi (swej prostocie genialnymi wynalazkami np. schody), czy też skomplikowanymi systemami jak np. zrównoważony rozwój lub nowa miejskość. Wszystkie omówione pojęcia wpływają na sposób korzystania z przestrzeni przez pieszego i pojmowania tejże.

cathedral with the opera house. This system is replicated today with great benefits nearly in all shopping malls. It is applied in external spaces, as well.

A **corridor**, which is a useful artery, has a similar meaning as the arcade. The arrangement of traffic routes allows different events to take place in neighbouring areas without any interference. Not only adjacent areas, but also remote territories can be linked together this way. Paradoxically, designing corridors which are to improve moving around, reduces contacts between people. Therefore, a corridor is a contradiction to the philosophy of a pedestrian – an individual walking using his/her own legs. From this point of view, a corridor is a foreign element, belonging to the culture of “four wheels”. Thus, a corridor should be treated with great respect as a concept conveying great importance, although unfriendly towards a pedestrian. Perhaps it is a bit like in case of a poisonous chemical compound, which should be handled with caution and without any nonchalance.

When considering the mutual relations between architectural concepts which are connected with the concept of a “pedestrian in the city”, one should mention an ordering factor which cements forms and arranges functions, e.g. motion in space. It is a **space organizing grid**, invaluable as a model for arranging large-scale systems of space regulation, which have their direct impact on each move in the dimension formed by an urban and architectural composition.

A summary of the efforts aiming at forming the glowing future of cities are activities promoting healthy lifestyle (including e.g. walking). This results directly from the concept of sustainable development, which could be summed up in a slogan “yes for the environment”. Although the slogan itself leaves no room for any doubt concerning its legitimacy, the resources and arguments adopted to implement it are highly problematic. Understanding of the concept of sustainable development and its adoption is subjected to the test of the lameness of the human nature. We are left to rely on our common sense and be sceptical towards the methods recommended by luminaries of the glowing ecological future.

The works of an international studio Baumschlager & Eberle, which promotes traditional solutions consistent with nature, perfectly correspond with this tendency. According to Dietmar Eberle⁸, the fundamental principle in their works is to find solutions to meet the contemporary and future requirements by analyzing the conditions of a particular location and the needs of the users. In detail it consists in benefiting from the forces of nature and forming architecture in line with the eternal principles of architectural logic, rejecting sophisticated systems, that is everything that is dependent on power supply and frequent maintenance works. The review of 10 concepts – notions – terms, different, and yet always connected with the figure of a pedestrian in the urban space, allows to understand the hierarchy of factors influencing the subject of these considerations. On the basis of the analysis of semantic relations of the factors relating to the figure of a pedestrian as referred to above I conclude that they are equally important, irrespective of the fact whether they are simple (brilliant in their simplicity, such as stairs) or complicated systems, such as e.g. sustainable development of new urbanism. All the notions discussed above influence the way of making use of space by a pedestrian and understanding it.

PRZYPISY:

¹ The new urbanism (ang. Nowy urbanizm, nowa miejskość) – nurt urbanistyczny powstały w latach 80-tych w USA. Związany z postacią teoretyka urbanistyki i architekta Leona Kriera. New Urbanism jest powrotem do przedindustrialnych, często klasycznych form miejskich i architektonicznych. New Urbanism jest utopią – wizją idealnego miasta, opiera się na zasadach: wielofunkcyjności centrów, odwrótu od zasiedlania przedmieść, wprowadzanie stref uspokojonego ruchu i stref pieszych w miejsce rozcinających miasta dróg szybkiego ruchu (łącznie z ich likwidacją w centrach miast i zniesieniem wszelkich utrudnień dla ruchu pieszego – np. przejść podziemnych, kładek, czy świateł), modernizację i budowę sprawnych sieci komunikacji publicznej, kosztem marginalizacji użycia samochodów. Nurt ten stanowi reakcję na modernizm skrajnie odrzucający historizm w architekturze i urbanistyce. Kierunek ten stał się popularny w USA (np. rewitalizacja centrum Portland), obecnie jest na szeroką skalę rozwijany w Europie (Poundbury, UK)

² L. Krier, *Architektura wspólnoty*, Wydawnictwo Słowo Obraz Terytoria, Gdańsk 2011

³ Le Corbusier w 1915 sformułował słynne 5 zasad nowoczesnej konstrukcji budynku: dom na słupach o konstrukcji szkieletowej, swoboda komponowania planów kondygnacji, wolna elewacja z oknami mogącymi zajmować całą szerokość szkieletu, płaski dach i odprowadzenie wody do środka budynku (rynny wewnętrzne). Zasady te wiążą się z ideą nowego typu prywatnego domu ze swobodnym układem wewnątrz przechodzących jedno w drugie.

⁴ (...) Drzwi do średniego pomieszczenia bocznego były przy prawym skrzydle domu, przez które po krętych schodach wstępowano do średniego, a ze średniego do trzeciego (...) Biblia Tysiąclecia – Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu wydawnictwo Pallotinum, Stary Testament, 1 Księga Królewska, rozdział 6 Budowa świątyni

⁵ Morfologia – w tym przypadku odnosi się do logiki formy.

⁶ Kompozycja – sztuka aranżacji, łac. złożyć razem, najczęściej posługiwali się tym terminem zwolennicy łączenia architektury z innymi dziedzinami sztuki. Zwolennicy porównywania architektury z maszynami i organizmami naturalnymi woleli mówić o organizacji przestrzeni

⁷ Pasaż (fr. *passage*) – przejście

⁸ wykład w czerwcu 2011r. w centrum Manggha w Krakowie

BIBLIOGRAFIA:

- [1] Jencks C., *Le Corbusier tragizm współczesnej architektury*, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1982.
- [2] Krier L., *Architektura wspólnoty*, wydawnictwo słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2011.
- [3] Mc Leod, *Detail in Contemporary Timber Architecture*, Laurence King Publishing Ltd., London 2010.
- [4] Palladio A., *Cztery księgi o Architekturze*, Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1955
- [5] Pomykałscy B. i P., *Mniej znaczy więcej. Perły architektury modernistycznej*, Księży Młyn Dom Wydawniczy Michał Koliński, Łódź 2012.
- [6] Praca zbiorowa, *Jože Plečnik architekt i wizjoner 1872–1957*, Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków 2006.
- [7] Praca zbiorowa, *Fachades*, Bigsa, Barcelona 2010.
- [8] Witruwiusz, *O architekturze ksiąg dziesięć*, Prószyński i S-ka, Warszawa 1999.

ENDNOTES:

¹ New Urbanism – a trend in city planning in the 1980s in the USA. Connected with the figure of city planning and architecture theoretician Leon Krier. New Urbanism is a return to the pre-industrial, often classical urban and architectural forms. New Urbanism is a utopia – a vision of an ideal city, basing on the following principles: multi-functionality of city centres, withdrawal from inhabiting suburban districts, introduction of traffic-calming zones and pedestrian zones in the place of highways intersecting the city territory (together with their liquidation in city centres and eliminating all barriers for the pedestrian traffic, e.g. underpasses, footbridges or traffic lights), modernization and construction of efficient public transport networks, at the expense of marginalizing the use of cars. This trend is a reaction to modernism, which was extreme at rejecting historicism in architecture and urban planning. This direction has been growing more and more popular in the USA (e.g. revitalization of the centre of Portland); currently it has been broadly developed in Europe (Poundbury, UK)

² Krier Leon, *Architektura wspólnoty*, Wydawnictwo Słowo Obraz Terytoria, Gdańsk 2011

³ In 1915 Le Corbusier formulated the famous 5 principles of modern structure of a building: a house supported by posts of the frame-like structure, freedom in composing the plans of stories, free elevation with windows which can occupy the entire width of the frame, flat roof and water drainage inside the building (internal drainpipes). These principles are connected with the idea of a new type of a private house with a free internal layout, with interconnected rooms.

⁴ (...) The door to the middle side room were located at the right wing of the house, through which one could enter the middle room and from there the third one along winding stairs (...) the Bible, Old and New Testament, Pallotinum, Old Testament, 1 Kings, chapter 6 Construction of the temple

⁵ Morphology – in this context refers to the logic of a form.

⁶ Composition – the art of arrangement, Latin: put together, a term used most often by supporters of combining architecture with other fields of art. Supporters of comparing architecture to machines and natural organisms preferred to talk about space organization.

⁷ Passage (Fr. *passage*) – walkway

⁸ Lecture in June 2011 in the Manggha Centre, Cracow

BIBLIOGRAPHY:

- [1] Jencks C., *Le Corbusier tragizm współczesnej architektury*, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warsaw 1982
- [2] Krier L., *Architektura wspólnoty*, Wydawnictwo słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2011
- [3] Mc Leod, *Detail in Contemporary Timber Architecture*, Laurence King Publishing Ltd., London 2010.
- [4] Palladio A., *Cztery księgi o Architekturze*, Institute of History of the Polish Academy of Sciences, Warsaw 1955
- [5] Pomykałscy B. i P., *Mniej znaczy więcej. Perły architektury modernistycznej*, Księży Młyn Dom Wydawniczy Michał Koliński, Łódź 2012.
- [6] Collective study, *Jože Plečnik architekt i wizjoner 1872–1957*, International Cultural Centre, Cracow 2006
- [7] Collective study, *Fachades*, Bigsa, Barcelona 2010.
- [8] Witruwiusz, *O architekturze ksiąg dziesięć*, Prószyński i S-ka, Warsaw 1999.